

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет географії, туризму та історії
Кафедра соціології та масових комунікацій

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

Ірина Грабовець

«___» _____ 2025 р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2025 р.

**СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я МІСТЯН В УМОВАХ ВІЙНИ: СТРУКТУРА,
СТАН І ПРОБЛЕМИ (НА ПРИКЛАДІ М. КРИВИЙ РІГ)**

Кваліфікаційна робота

студента групи СМК-21

першого (бакалаврського) рівня освіти

спеціальності 054 Соціологія

Лашина Іллі Олексійовича

Керівник: к.соціол.н., доцент Черноус Л.С.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

Члени ЕК _____

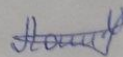
ЗАПЕВНЕННЯ

я, Лашин Ілля Олексійович,

розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Підпис

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я	6
1.1. Сутність поняття соціальне здоров'я, міждисциплінарний підхід	6
1.2. Чинники та структура соціального здоров'я	9
1.3. Загальна характеристика соціологічних підходів до вивчення впливу воєнних конфліктів на соціальне здоров'я	17
Висновки до другого розділу	23
РОЗДІЛ 2. ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ГРОМАДЯН УКРАЇНИ	24
2.1. Вторинний аналіз емпіричних соціологічних досліджень щодо впливу війни на соціальне здоров'я	24
2.2 Рекомендації щодо покращення соціального здоров'я містян	35
Висновки до другого розділу	39
ВИСНОВКИ	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43
ДОДАТКИ	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. «Війни, як правило, легко починаються, але дуже важко завершуються. І насилля - це не завжди вихід» [34]

Третій рік повномасштабного вторгнення Росії в Україну, більш аніж десять років введення гібридної війни – не найкращім чином сприяють розвитку країни. Це стосується, як і економіки так і суспільного стану.

Погіршення екології, перенаправлення видатків з розвитку міст та областей на благо захисту країни, всесуспільний розпач кожного дня від поганих новин, знищенні вщент міста, де колись вирувало життя всі ці фактори впливають на пришвидшене погіршення соціального здоров'я населення.

Смерті кожного дня, небезпека, майже, щохвилино підриває психологічний стан людей. Не виходити на вулицю зайвий раз, звільнитись з роботи у зв'язку з ризиками сьогодення, це впливає негативно як на економіку так і на здоров'я самої людини. Регулярне зростання цін не тільки на розважальні речі, такі як: подорожі, квитки на концерт, тощо, а навіть на базові потреби, а саме: харчі, одяг, комунальні послуги, демотивують людей і в найгірших випадках «зламують» їх. Регулярні ракетні, дроніві обстріли руйнують знакові історичні пам'ятки, готелі, звичайні будівлі і насамперед життя. Всі ці фактори, як величезна снігова куля обвалюється на людину.

Люди починають втрачати зв'язок із реальністю, перестають мислити практично, втрачають гуманність тим самим надломлюючи в собі всі інституції особистості.

Також на фоні вибухів і руйнувань велика кількість інвесторів і звичайних бізнесів стали менше вкладатись в розвиток міст, беручи до уваги величезні ризики, тим самим, інфраструктура міста залишається на тому рівні, що була, а в наших реаліях спостерігається навіть деградація через загальну зношеність комунальних об'єктів та неможливість вчасного її обслуговування.

У зв'язку з цим, дослідження соціального здоров'я містян в умовах війни: структури, стану і проблем є надзвичайно важливим для розуміння та розв'язання цих проблем.

Об'єктом цього дослідження є соціальне здоров'я українців в умовах війни.

Предметом – є чинники, які впливають на соціальне здоров'я громадян в умовах воєнного стану.

Мета нашого дослідження дослідити структуру соціального здоров'я українців, її зміни під час воєнного стану

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити ключові характеристики соціального здоров'я та чинники, що на нього впливають;
- дослідити особливості соціального здоров'я в сучасних умовах;
- проаналізувати особливості впливу воєнного часу на соціальне здоров'я громадян.

Для досягнення поставленої мети та завдань було використано наступні методи: аналіз літератури, систематизація, класифікація, узагальнення, аналіз синтез. Було здійснено вторинний аналіз таких соціологічних досліджень здійснених провідними соціологічними організаціями, такими як: USAID. Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні [22], Рейтинг. Уявлення про патріотизм та майбутнє України [23], USAID. Соціальна згуртованість в Україні [16], Іпсос. Дослідження соціальної згуртованості [6], КМІС. Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні [12], Разумков центр. Ідентичність громадян України [13], Програма розвитку ООН в Україні Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними індексів reSCORE 2023 та SCORE 2021 (Частина I) [17] (Додатки. Табл. 1), та здійснено традиційний аналіз документів Криворізької міської територіальної громади «Стратегія розвитку криворізької міської територіальної громади на період до 2030 року»

[28], Вілкул Ю. Г. Звіт секретаря міської ради – виконуючого обов'язки міського голови про роботу за 2024 рік. Криворізька міська рада [].

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що її результати можна використати при викладанні таких дисциплін, як «Соціологія особистості та девіантної поведінки», «Соціологія міста», а також використовувати для формування світоглядної позиції у студентської молоді.

Апробація роботи. Результати кваліфікаційного дослідження оприлюднено на XII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток основних напрямів соціогуманітарних наук: проблеми та перспективи», що відбулася 15-16 травня 2025 р. на кафедрі соціально-психологічних і гуманітарних наук Дніпровського державного технічного університету. Тема виступу: «Соціальна згуртованість як складова соціального здоров'я під час воєнного стану в Україні» (програма конференції додається), які оприлюднені у статті: Лашин І.О., Черноус Л.С. «Соціальна згуртованість як складова соціального здоров'я під час воєнного стану в Україні»

Структура роботи складається зі вступу, 2 розділів, висновків та рекомендацій, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я

1.1. Сутність поняття соціальне здоров'я, міждисциплінарний підхід

Щоб досконально знати, що саме ми розглядаємо та з чим маємо справу, спершу розглянемо сутність поняття «соціальне здоров'я».

Для початку розглянемо окремо, що таке «здоров'я» та «соціальний», щоб краще розуміти сутність нашого об'єкту дослідження. Зрозуміти, що саме є здоров'я, намагались, ще в стародавні часи, коли вважали, що здоров'я пов'язано з кількома божествами, а саме: Панакея – богиня зцілення, Гігієя – богиня здоров'я та Асклепій – бог медицини. Зрозуміло, що на сьогодні це міфологічна сторона розуміння цього явища і вже наукове розуміння з'явилося з появою праці Гіппократа [29]. У своїй роботі «Corpus Hippocraticus», Гіппократ пропонує новаторський, природничий погляд на медицину, кардинально відрізняючись від панівних на той час релігійних та магічних пояснень хвороб. Він вважав, що здоров'я людини залежить від балансу чотирьох основних рідин в організмі: жовтої жовчі, чорної жовчі, слизу та крові. З часом, людство розвивалось, змінювалось тлумачення розуміння «здоров'я».

У 1980-х роках Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) відіграла вирішальну роль у формуванні нового погляду на здоров'я. Завдяки її зусиллям, здоров'я перестало сприйматися як просто відсутність хвороби, а почало розглядатися як динамічний процес, що забезпечує стійкість та адаптивність. Цей підхід, який можна назвати «запасом для життя», дозволяє людині реалізовувати свої цілі та задовольняти потреби. У 1984 році ВООЗ офіційно закріпила це нове розуміння, визначивши здоров'я як міру здатності людини або групи людей втілювати свої прагнення, задовольняти потреби та

впливати на навколишнє середовище. Важливо, що здоров'я розглядається не як кінцева мета, а як інструмент для повноцінного повсякденного життя, що підкреслює соціальні, особисті та фізичні можливості людини [26].

Отже, здоров'я це не тільки про стан людини, коли індивід хворіє чи має певні обмеження, а більш глибоке розуміння, насамперед, опираючись на офіційне закріплене тлумачення.

З значенням слова «здоров'я» ми розібрались, тепер розглянемо, що таке «соціальний» опираючись на праці різних науковців.

У соціології терміни «суспільне» та «соціальне» часто використовуються як взаємозамінні через історичні особливості мови. Раніше «соціальне» сприймалося як еквівалент «суспільного» та «громадянського».

Як зазначає Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови, соціальний це - пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; суспільний, громадський [14].

У праці вітчизняного доктора філософських наук – Кузя Олега Михайловича, «Соціальність як вона є і як вона здається» виявлено: «Соціальність – це, по-перше, динамічна характеристика соціуму, оскільки вона завжди конкретна та є породженням і відображенням реальних умов буття, що постійно змінюються, динамічної сукупності суб'єктів, яким завжди тісно в прокрустовому ложі суспільного. По-друге, саме соціальне легітимує суспільні форми, у той час як легалізувати себе вони здатні самотійно.» [5].

У своїх працях Маркс і Енгельс, аналізуючи суспільство, використовували два німецьких терміни: «gesellschaftlich» (суспільне) та «sozial» (соціальне). «Суспільне» вони застосовували для опису суспільства як цілісної системи з економічними, політичними та ідеологічними взаємозв'язками. Натомість, "соціальне" використовувалося для позначення відносин між людьми, їхнього становища в суспільстві та взаємодії в межах конкретних соціальних груп, часто ототожнюючи його з поняттям «громадянське». Важливо, що в англійській мові існує лише один термін – «social», який охоплює обидва ці значення.

У західній соціології, зорієнтованій на емпіричні дослідження, для позначення суспільства в цілому та всієї системи суспільних відносин було введено поняття «соцієтальне» (societal), вперше запропоноване А. Келлером. Це поняття часто використовується як синонім «суспільного».

Маючи повне розуміння, щодо тлумачень окремо цих слів, можна дійти висновку, що соціальне здоров'я це аспект загального благополуччя людини охоплює її здатність налагоджувати та підтримувати позитивні міжособистісні відносини, адаптуватися до соціальних норм і цінностей, а також відчувати приналежність до соціальної групи. На разі, велика кількість науковців вважають, що розуміння «соціального здоров'я» є дискусійним і багатоаспектним.

У сучасному світі «соціальне здоров'я» розглядається з двох перспектив. З одного боку, це показник здоров'я населення, що вивчається медиками. З іншого боку, це індивідуальне «соціальне здоров'я», яке є предметом дослідження для педагогів, психологів, соціологів, що підкреслює міждисциплінарний характер цього поняття.

Як зазначає Т. В. Літвінова: «Соціальне здоров'я - це стан організму людини, що визначає здатність її контактувати з соціумом. Соціальне здоров'я формується і залежить від супутників (батьків, друзів, коханих, однокласників, однокурсників, сусідів) і середовища, що їх оточує (сім'я, гурт, школа, ВНЗ, робота, громада, місто, країна і інше)» [4].

Ворохаєва О.А. узагальнивши позиції науковців зазначив, що «соціальне здоров'я – стан гармонійного функціонування людини в основних видах взаємодій: соціальній, економічній, політичній, ідеологічній, стан, який створює комфортні умови життя» [3].

Найбільш глибоке розуміння соціального здоров'я запропонували В. Бабінцев і Л. Колпіна. Вони зосередилися на дослідженні концептуальних основ цього поняття і у своїх працях розглядали соціальне здоров'я як явище, що визначається взаємодією людини з навколишнім соціальним середовищем. На їхню думку, на соціальне здоров'я впливають як особистісні риси, так і

обставини, в яких людина живе та виховується. Воно виявляється у відчутті задоволеності своїм соціальним становищем, а також у здатності та бажанні ефективно і корисно для суспільства реалізовувати свої потреби, прагнення та цінності через спілкування з іншими людьми, групами, організаціями та соціальними інститутами [1].

Отже, підсумовуючи все вищесказане, соціальне здоров'я – це комплексна характеристика, що відображає здатність людини успішно функціонувати в суспільстві.

Воно включає в себе:

- рівень соціалізації, тобто наскільки людина засвоїла соціальні норми та правила, її
- соціальні зв'язки з іншими людьми та різними соціальними інститутами.
- соціальний статус людини та її прагнення до самовдосконалення в рамках існуючого законодавства та моральних принципів.
- економічні фактори, такі як рівень доходів і витрат, також суттєво впливають на соціальне здоров'я.

1.2. Чинники та структура соціального здоров'я

У підпункті 1.1 ми виявили, що соціальне здоров'я характеризує здатність індивіда ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем, встановлювати та підтримувати міжособистісні зв'язки, а також інтегруватися в суспільні структури. Формування соціального здоров'я детермінується впливом сімейного виховання, освітнього середовища, соціального оточення, набутого досвіду та системи особистих цінностей.

Структура соціального здоров'я охоплює низку аспектів, а саме:

- Соціальні зв'язки
- Соціальні ролі
- Соціально-комунікативні навички

- Адаптацію до соціального середовища
- Соціальні цінності та норми

Розглянемо детальніше кожен аспект.

Соціальна реальність виникає з інтеракції між індивідами, які обмінюються соціальними діями. Соціальна дія є базовим елементом соціального, оскільки вона відображає орієнтацію на «Іншого» [21].

Ця орієнтація слугує мостом, що з'єднує окремих людей з їхнім соціальним оточенням, включаючи знайомих, незнайомих, групи та суспільство в цілому. Суспільство, по суті, є сукупністю цих численних взаємодій, тобто соціальних зв'язків.

Соціальний зв'язок є фундаментальною, але не елементарною формою соціального, оскільки він є більш комплексною структурою, ніж окрема соціальна дія. Наші соціальні зв'язки – це набагато більше, ніж просто випадкові зустрічі. Це глибокі, значущі відносини з людьми, які підтримують нас на життєвому шляху. Від того, наскільки міцні ці зв'язки, залежить наше відчуття приналежності до спільноти та загальне благополуччя. В епоху глобалізації, великої кількості соціальних мереж, ми маємо нагоду бути завжди "онлайн", але чи є це справжня підтримка та зв'язок? Технології допомагають нам залишатися на зв'язку, але, парадоксально, багато людей відчують себе самотніми та відірваними від інших. Саме близькість з іншими людьми є ключем до нашого психічного та фізичного здоров'я, особливо в моменти випробувань, коли нам найбільше потрібна підтримка. Простіше кажучи без соціальних зв'язків все суспільство занепаде, адже не буде , ані комунікації , ані гармонії лише хаос і нерозуміння. В.С. Заяць у своїй праці зазначив, що: «Одна з основних функцій соціальної комунікації полягає в зміцненні суспільства, перетворенні його в цілісний соціальний організм, а також у підтримці та збереженні цієї цілісності» [15]

Соціальні зв'язки є фундаментом соціальних відносин, саме за рахунок соціальних зв'язків окремі індивіди об'єднуються у групи, формуючи сім'ю, друзів , однодумців.

Соціальна роль — модель поведінки, орієнтована на певний статус. Її ще називають динамічною стороною статусу [25]. Термін активно використовується не тільки в соціології, насамперед від також має значення в соціальній психології. Кожен індивід поводить себе притаманно до своєї ролі.

Вперш за все, соціальна роль притаманна людям, які знаходяться в певних групах, що передусім є результатом соціальних зв'язків. Маючи певний статус у групі, людина знаходиться в суспільстві і отримує певні ресурси, а саме: спілкування, підтримку, втішання, допомогу. Без всього цього людина буде страждати, адже невід'ємною частиною нашого життя є знаходження в соціумі, всі ми потребуємо свого «психолога», який вислухає і дасть пораду та підтримає.

Розберемо кожен аспект соціального здоров'я.

Соціально-комунікативні навички («м'які» навички, іноді «гнучкі» від англ. *soft skills*) — комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою [30]. Соціально-комунікативні навички являють собою комплекс особистісних характеристик, що визначають якість міжособистісної взаємодії в соціальному середовищі та в межах колективу. Цей комплекс охоплює широкий спектр здібностей, включаючи комунікативні навички, соціальну чутливість, володіння мовою, особистісні особливості, емпатію, вміння організовувати час, навички командної роботи та лідерський потенціал. Згідно з науковою літературою, соціально-комунікативні навички можна визначити як сукупність навичок міжособистісної взаємодії, соціальної адаптації та особистісних якостей, що сприяють професійному розвитку.

Знаходження спільної мови, вміння мінімізувати конфлікт, зарекомендувати себе за рахунок красномовства «грає тільки на руку» індивіду, від цього з'являються нові можливості, знайомства і перед усім всі вірогідні позитивні речі, які сприяють соціальному здоров'ю.

Адаптація йде нога в ногу з кожним індивідом протягом усього його життя та в цілому є багатогранним поняттям.

Поняття адаптація широко використовується в різних науках. В таких як: психологія, біологія, педагогіка, філософія і насамперед в соціології. У процесі вивчення адаптації важливим питанням є зв'язок між адаптацією та соціалізацією. Соціалізація й соціальна адаптація тісно пов'язані між собою, оскільки обидва процеси відображають єдину взаємодію особи та суспільства. Часто соціалізацію розглядають тільки як загальний розвиток, тоді як адаптацію асоціюють із процесами пристосування. Соціалізація є як процесом, так і результатом активного засвоєння соціального досвіду індивідом через спілкування та участь у суспільному житті. Це поняття у більшій мірі стосується соціального досвіду, розвитку та формування особистості під впливом суспільства, інститутів власності та агентів соціалізації. У процесі соціалізації відбувається формування механізмів взаємодії особистості з оточуючим середовищем. Як визначає в своїй праці М. Головатий: «Соціальна адаптація – це постійний процес активного пристосування індивіда до місцевих умов новому соціальному середовища та результат цього процесу. Це інтегративний показник стану людини, який відбиває його можливості виконувати певні біосоціальні функції, а саме: адекватне сприйняття навколишньої дійсності і власного організму; адекватна система відносин також спілкування з оточуючими; спроможність до праці, навчання, до організації дозвілля відпочинку; мінливість (адаптивність) поведінки у відповідність до рольовими очікуваннями інших» [4]. В основі соціальної адаптації лежить узгодження цілей та ціннісних орієнтирів між індивідом та групою, до якої він приєднується. Цей процес включає засвоєння індивідом групових норм, традицій та культури, а також інтеграцію в рольову структуру групи. Результатом соціальної адаптації є не лише пристосування індивіда до нових соціальних умов, але й задоволення його особистих потреб, інтересів та прагнень, які прямим чином впливають на соціальне здоров'я.

У повсякденному житті ми постійно стикаємося з очікуваннями суспільства щодо нашої поведінки — як поводитися в громадських місцях, як спілкуватися з іншими, що вважається "правильним" або "неприпустимим". Ці очікування формують невидимі правила, які регулюють наші вчинки. Саме такі правила і називають соціальними нормами.

Соціальна норма – загальновизнане правило, зразок поведінки, дій індивідів, соціальних груп. Соціальні цінності і норми є інструментами соціального регулювання в суспільстві, проміжною ланкою, що пов’язує поведінку індивіда і найважливіші соціальні інститути. Тому соціальна норма визначає межу допустимої поведінки індивіда, соціальної групи або організації, що історично склалася у конкретному суспільстві. Як немає суспільства без вільної та доцільної поведінки людини, так немає і суспільства без загальних правил, які забезпечують координацію цих вільних дій [24].

Соціальні норми відіграють ключову роль у становленні особистості, сприяють розкриттю її потенціалу, проявлення творчості, покращення соціального здоров’я та забезпечують регулювання поведінки.

Щодо чинників, існує багата кількість загальновизнаних соціумом чинників здоров’я, але чіткого визначення немає. На соціальне благополуччя людини впливає комплекс взаємопов’язаних факторів, що охоплюють соціально-економічний контекст, культурні особливості, психологічні аспекти та інституційні настанови. Ці фактори визначають можливості індивіда для повноцінної соціальної інтеграції, підтримки міжособистісних зв’язків, активної участі в громадських процесах та відчуття соціальної захищеності.

Ми виділимо 5 загальновизнаних чинників, це передусім – соціально-економічні, соціально-психологічні, культурні та ціннісні, інституційні та політичні та ключовим в нашому випадку є фактори, які зумовлені війною.

Розберемо кожен з чинників на аспекти:

Соціально-економічні чинники налічує в собі такі аспекти, як – рівень доходу та матеріального забезпечення, зайнятість і стабільність праці, умови проживання, рівень освіти, доступ до якісних соціальних послуг. Тобто, війна

призводить до стрімкого зниження всіх, цих аспектів, значна частина населення відчуває зниження рівня доходів, втрачає бізнес, великі підприємства змушені зупиняти виробництва через погіршення логістичних шляхів, насамперед, це гостро відчувають внутрішньо переміщені особи.

Соціально-психологічні чинники, звісно можна узагальнити, але ми всі розуміємо, що кожен індивід в соціумі сприймає реальність в умовах війни по різному. Отож, почуття безпеки, соціальна підтримка з боку родини та друзів, рівень стресу та тривожності, відчуття соціальної справедливості є невід'ємними аспектами цього чиннику. Постійна загроза обстрілів, втрати домівки, близьких, відсутність контролю над ситуацією та майбутнім – формує почуття вразливості. Війна має двояке вплив на стосунки між людьми. З одного боку, вона може зміцнювати їх: люди об'єднуються перед обличчям небезпеки, підтримують одне одного, відчувають потребу в єдності. З іншого боку, війна здатна руйнувати ці зв'язки. Розлука через вимушене переселення, переїзд до іншої країни, службу в армії або втрату близьких призводить до розриву контактів. Відчуження, втрата можливості спілкуватися, емоційне виснаження послаблюють взаємну підтримку. Найбільше від цього страждають літні люди, ті, хто змушений був покинути свої домівки, та люди з психологічними травмами.

Культурні та ціннісні чинники, також є невід'ємною частиною соціального здоров'я, до яких входять – довіра до соціальних інститутів, рівень толерантності та поваги до різних груп та суспільні норми й установки щодо здоров'я та благополуччя. Успішна співпраця у громаді значною мірою визначається соціально-культурними факторами, зокрема нормами взаємної підтримки та загальною довірою між людьми. Саме ці елементи полегшують встановлення та підтримку горизонтальних зв'язків, необхідних для спільної діяльності [14]. Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну в суспільстві стоїть гостре питання, щодо представників ЛГБТ спільноти. Так у березні 2023 року військовий ЗСУ Павло Лагойда стикнувся з ситуацією коли за рішенням ВЛК він був визнаний «частково придатним» лише через те, що

мав «не таку сексуальну орієнтацію» та командир його військової частини вважав його «хворим» та «соромом суспільства» [9].

Також війна стає лакмусовим папірцем для державних та громадських інституцій. У часи випробувань люди вимагають від держави не просто обіцянок, а реальної допомоги, справедливості та захисту. Якщо інститути, такі як армія, волонтерський рух чи місцеве самоврядування, доводять свою ефективність, довіра до них злітає до небес. Але будь-який прояв корупції, бюрократичної тяганини, несправедливого розподілу ресурсів чи упередженого ставлення миттєво підриває цю довіру, породжуючи цинізм, зневіру та бажання протестувати проти влади.

Соціальна політика держави, ефективність системи охорони здоров'я, доступ до допомоги в кризових ситуаціях та рівень захищеності прав людини є аспектами інституційних та політичних чинників. У воєнний період відбувається суттєва трансформація соціальної політики, яка зосереджується на підтримці Збройних Сил України, наданні допомоги особам, які потерпіли внаслідок збройної агресії, забезпеченні потреб внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців та ветеранів. Водночас, дефіцит бюджетних коштів обмежує можливості держави у реалізації соціальних програм. Соціальна політика набуває переважно кризового характеру, реагуючи на невідкладні потреби, а не базуючись на довгострокових стратегіях. Це зумовлює нерівномірний розподіл соціальної допомоги та негативно впливає на соціальний стан населення. Також під час війни значно зростає ризик порушення прав людини, включаючи право на життя, свободу, безпечне житло, освіту та медичне обслуговування. У зонах окупації та активних бойових дій часто трапляються випадки насильства, катування, дискримінації та примусового переміщення населення. Правова система зазнає труднощів, ускладнюючи доступ до правосуддя, юридичної допомоги та ефективної захисту. У регіонах, де бойові дії не ведуться, держава намагається дотримуватися правових норм, але воєнний стан може вимагати тимчасового

обмеження певних прав, що потребує постійного контролю з боку громадськості та міжнародних спостерігачів.

І наостанок чинники, що зумовлені війною охоплює всі негативні приклади наведені вище – вимушенні переміщення, втрати домівок та близьких, втрата звичних соціальних зв'язків, травматичний досвід, вплив на дітей, ветеранів, родин військових. Ці фактори тісно переплітаються та посилюють негативний вплив один одного, створюючи складну ситуацію соціального неблагополуччя, що охоплює населення, яке постраждало від війни.

1.3. Загальна характеристика соціологічних підходів до вивчення впливу воєнних конфліктів на соціальне здоров'я

«Може, я ніколи не буду щасливий, може, війна знищила цю можливість, і я всюди буду трохи чужим і ніде не почуватимуся вдома, але ніколи, думаю, я не почуватимуся безнадійно нещасним, бо завжди буде щось, що підтримає мене, — хоча б мої ж руки, або зелене дерево, або подих землі. Частина мого життя була віддана справі руйнування, віддана ненависті, ворожнечі, вбивству. Але я залишився живий. В одному цьому вже завдання і шлях. Я хочу вдосконалюватися й бути до всього готовим. Я хочу, щоб руки мої трудилися й думка не засинала. Мені не треба багато. Я хочу завжди йти вперед, навіть якщо іноді з'являється бажання зупинитися. Треба багато чого відновити й виправити, треба, не шкодуючи сил, розкопати те, що було засипано уламками в ті роки, коли стріляли гармати й кулемети. Не всім судилося бути піонерами, потрібні й слабші руки, потрібні й малі сили. Серед них я шукатиму своє місце. Тоді мертві замовкнуть і минуле не переслідуватиме мене, а допомагатиме» [15]. Цей уривок, написаний видатним німецьким філософом і письменником Еріком Марією Ремарком дуже чітко підкреслює в якому стані перебуває військовий після війни, таке ж саме відчуття відчують і звичайні люди. Зруйновані міста вщент, загиблі родичі, переживання постійних стресів, відсутність розвитку, саме це несе за собою війна. Щоб краще розуміти стан населення для цього існують певні соціологічні підходи, які якомога краще розкривають сутність проблеми.

Соціологічні підходи дозволяють комплексно оцінити руйнівний вплив воєнних конфліктів на соціальне здоров'я. Війна не лише змінює соціальні структури та взаємодію між людьми, але й глибоко впливає на їхній психологічний стан. Соціальне здоров'я, яке охоплює фізичний та психічний добробут, соціальну згуртованість, здатність адаптуватися, довіру між людьми, стабільність соціальних інститутів та відчуття безпеки, під час війни зазнає серйозних випробувань. Соціологія пропонує методи для дослідження цих

негативних наслідків. Соціологи, аналізуючи війни, акцентують увагу на їхньому впливі на суспільство. Вони бачать у воєнних конфліктах не просто політичні зіткнення, а соціальні потрясіння, які руйнують звичний уклад життя, розривають соціальні зв'язки, підривають моральні принципи та змінюють можливості людей.

Перший підхід, який ідеально розкриває цю проблематику є системний підхід. Для кращого розуміння ефективності цього підходу, розкриємо його сутність, отож, системний підхід у контексті соціологічної науки подається як продуктивний засіб створення системних концепцій і визначальний принцип системного аналізу складних соціальних об'єктів, явищ і процесів, а також як універсальна технологія пізнання природи, характеру й особливостей різних соціальних утворень у перебігу їх функціонування та розвитку в умовах глобальних соціально-економічних, політичних і соціокультурних трансформацій сучасного суспільства [24]. Застосування системного аналізу дає змогу розглядати війну як дестабілізуючий фактор для всієї соціальної системи. Війна призводить до руйнування ключових соціальних інститутів, таких як охорона здоров'я, освіта, правосуддя та комунікації. Це, в свою чергу, негативно позначається на здоров'ї як окремих людей, так і суспільства в цілому. Порушення соціальної структури знижує здатність суспільства адаптуватися до змін, підвищує рівень стресу, депресії та тривоги, сприяє розвитку психосоматичних захворювань та послаблює соціальну згуртованість, зокрема довіру, взаємодопомогу та взаєморозуміння. За три роки повномасштабного вторгнення ми спостерігаємо великі проблеми у різних інституціях, наприклад в освіті. Автори інтернет видавництва «Освітній дім прав людини в Чернігові» зазначає: «Країна-агресорка щодня завдає нищівного удару по освітній сфері в Україні. Щонайменше 15 закладів освіти на тимчасово окупованих територіях стали місцем розташування російських військових, перетворившись на потенційні військові цілі. Внаслідок бойових дій та окупації 23 з 28 досліджених закладів зазнали значних пошкоджень, 13 з них повністю зруйновані. Це призвело до втрати освітньої спроможності для

понад 4400 дітей. Дії російських військових щодо закладів освіти часто порушували норми міжнародного гуманітарного права. Зафіксовано численні випадки невинуватеного військового використання шкіл, цілеспрямованих нападів на освітні установи, незаконного вилучення шкільного майна та спроб схилити освітян до співпраці погрозами та шантажем. Такі дії потенційно можуть кваліфікуватися як воєнні злочини та вимагають ретельного розслідування. Наслідки російської агресії для освітньої сфери України є комплексними та довготривалими. Окрім фізичного руйнування інфраструктури, спостерігається відтік педагогічних кадрів, психологічні травми учасників освітнього процесу, труднощі з організацією навчання в умовах постійної небезпеки. Для відновлення освітньої системи необхідні значні ресурси та комплексний підхід, що включатиме не лише відбудову приміщень, а й підтримку педагогів, адаптацію освітнього процесу до вимог воєнного часу та забезпечення психологічного супроводу всіх його учасників [7].» Що саме страшно в усьому цьому, дані зазначені вище, датуються 2 вересня 2024 роком і підпадають виключно під місто Чернігів, але навіть дані, які зібрані лише з одного міста можуть свідчити про потенційно більші цифри руйнувань. Зараз більшість шкіл, вищих навчальних закладів, технічних закладів освіти, намагаються функціонувати в такому ефективному режимі, як тільки можна. Комбіновані типи навчання, а саме: дистанційне, очне, що також особливо не дає здобувачам освіти отримувати повний спектр інформації, який би вони отримували без впливу війни. Постійна тривога означає, що треба призупинити урок та піти в безпечне місце тим самим зменшується увага та втрачається дорогоцінний час. Великий відтік кадрів закордон, як учнів та студентів, так і викладачів, задля власної безпеки.

Щодо інституції охорони здоров'я, тут все ще гірше. За даними журналістів Української Правди, на кінець грудня 2024 року внаслідок атак РФ в Україні пошкоджено 1938 медичних об'єктів у 715 закладах охорони здоров'я. Про це повідомили в Міністерстві охорони здоров'я. Крім того, на прифронтових територіях повністю зруйновано ще 297 об'єктів 114 медичних

закладів [20]. Не беручи до уваги, що велика кількість лікарень була зруйнована, що фактично унеможливлювала населенню відвідувати та проводити консультації з лікарем, стосовно свого здоров'я, також велика кількість людей, які отримували спеціальні препарати від серцево-судинних захворювань, хвороб органів дихання, інфекційних захворювань, хвороб кістково-м'язової системи, хронічних захворювань нирок, втратили цю можливість, що збільшує ризики погіршення стану людини.

Другим підходом є конфліктологічний. Він зосереджує увагу не на механізмах самозбереження соціальної системи, а на чинниках трансформації, якісного перетворення її. Історія людства свідчить, що соціальні утворення характеризуються не лише стабільністю, врівноваженістю, узгодженою взаємодією своїх частин, а й кризами, конфліктами, іншими руйнівними процесами, які й приводять час від часу до істотних змін у самих підвалинах суспільного життя людей [12].

Конфліктологічний підхід розглядає війну як вибух соціальних проблем, що вже існували в суспільстві, наприклад, між багатими та бідними, різними національностями, релігійними групами або політичними партіями. Війна часто виникає через давні соціальні несправедливості, і вона ж їх робить ще гіршими. З'являються нові види нерівності: між тими, хто вимушено покинув свій дім, і тими, хто залишився; між військовими, які повернулися з фронту, і звичайними людьми; між тими, хто втратив близьких, і тими, хто бачить війну лише по телевізору. Після війни в суспільстві стає більше розколу, люди діляться на групи, з'являється упереджене ставлення до певних категорій населення, що заважає об'єднанню та відновленню нормального життя.

Якщо звернути увагу на висвітлення потреб ветеранів у працевлаштуванні за весь час збройної агресії РФ на території України, то можна простежити, що зазначена проблема досі не привертала особливої уваги, а дослідження на цю тему проводилися ситуативно, за ініціативи та сприяння зацікавлених організацій громадського сектору та міжнародних партнерів. Водночас у результатах цих небагаточисельних досліджень

простежуються несприятливі для працевлаштування ветеранів тенденції. Так, за даними дослідження, проведеного у рамках Програми реінтеграції ветеранів IREX, 32 % ветеранів, яким довелося шукати роботу після військової служби, відчували небажання роботодавців наймати їх через їхній статус. За результатами дослідження «Життя після конфлікту», проведеного у 2019 році, 24% екс комбатантів заявляли, що відчують дискримінацію через статус ветерана при пошуку роботи, а 80 % ветеранів не вказують свій військовий досвід у резюме (за даними «Центру зайнятості вільних людей») [19].

Незважаючи навіть на яскраво виражену ситуацію, де зрозуміло, хто є агресором, а хто ні, на світовій політиці до нині присутні представники цілих країн, які є «не такі, як усі». Їх судження є абсолютно протиставним до фактів, які відображають, що власне Росія є агресором та окупантом та відверто підтримують дії та намагаються переналаштувати інших лідерів «політичного рингу».

Згідно з інтеракціоністським підходом, який розвивав у соціології теоретик чиказької школи Тамура Шибутані, проблеми у взаємодії між людиною та її оточенням призводять до внутрішнього неспокою та розладу. Щоб позбутися цього дискомфорту, людина починає активно взаємодіяти з середовищем, намагаючись до нього пристосуватися. Саме в процесі цього пристосування і виникають конфлікти [32].

Інтеракціоністський погляд на війну зосереджується на тому, як вона впливає на повсякденне життя людей та їхні взаємини. Війна перетворює соціальні ролі, ідентичності та символи, змушуючи людей переосмислювати себе та інших. Наприклад, воїни можуть стати героями або зіткнутися з відторгненням, волонтери об'єднуються в нові моральні групи, а переселенці намагаються відновити соціальні зв'язки в незнайомому середовищі. Спільний травматичний досвід впливає на комунікацію, мислення та ставлення до ризику, болю та смерті. Війна змінює уявлення про нормальність, пріоритети в освіті, вихованні та кар'єрі.

Ідеальним для розкриття проблематики також є феноменологічний підхід виник як відповідь на потребу досліджувати соціальну реальність не як абстрактну структуру, а як світ, що безпосередньо переживається кожною людиною в її повсякденному житті. Вона зосереджується на суб'єктивному досвіді індивіда, на його відчуттях, прагненнях та інтерпретаціях, перетворюючи соціальний світ на феноменальний – світ, що існує через призму особистого сприйняття. Саме цей суб'єктивно значущий життєсвіт, де дії людей мотивовані їхніми особистими значеннями та реакціями на навколишні об'єкти, стає головним об'єктом дослідження феноменологічної соціології [33].

Феноменологічна перспектива підкреслює вирішальну роль особистого сприйняття війни. Символи, такі як національні атрибути, нові герої, знакові дати та спільні ритуали (хвилини мовчання, вшанування загиблих, патріотичні заходи), перетворюються на потужні інструменти формування колективної ідентичності. Вони можуть бути джерелом як єдності та сили, так і глибоких травматичних спогадів. Війна радикально змінює світогляд, розмиваючи моральні кордони, виправдовуючи насильство та породжуючи гостру потребу у справедливості та осмисленні жертв і втрат.

Функціоналізм характеризується системним підходом до аналізу суспільства. Згідно з цим підходом, суспільство є організованою системою, що складається з диференційованих, але взаємопов'язаних елементів. Кожен елемент займає певне місце в структурі та виконує специфічну функцію, сприяючи самозбереженню та відтворенню системи в цілому [12].

Парадоксально, але функціоналізм стверджує, що навіть така руйнівна сила, як війна, може відігравати певну конструктивну роль. В умовах екзистенційної кризи суспільство здатне до самоорганізації та мобілізації, що виражається у зростанні солідарності, розвитку волонтерського руху та інших форм взаємодопомоги, а також у модернізації соціальної та медичної інфраструктури. Однак, ці тимчасові "вигоди" ніколи не компенсують величезну ціну, яку суспільство платить за війну: фізичні та психологічні страждання, втрата людського капіталу, демографічні втрати та знищення матеріальних цінностей.

Висновки до першого розділу

Опираючись на праці вітчизняних науковців ми розібрали різні поняття «соціального здоров'я» і звісно систематизували структуру. Ми виявили, що соціальне здоров'я — це здатність індивіда ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем, будувати та підтримувати міжособистісні зв'язки, інтегруватися в суспільні структури. Його формування зумовлене впливом сім'ї, освітнього середовища, соціальних контактів, життєвого досвіду та системи цінностей особистості. Визначили, як і основні чинники поняття так і структурні компоненти.

На його формування впливають численні чинники, серед яких вирізняються соціально-економічні, культурні, інституційні та, зокрема, соціально-психологічні. В умовах війни ці чинники набувають особливої ваги, адже впливають на відчуття безпеки, рівень стресу, соціальну підтримку та згуртованість спільнот. Таким чином, соціальне здоров'я виступає ключовим індикатором суспільного добробуту та стійкості в кризових умовах.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що війна справляє руйнівний вплив на соціальне здоров'я суспільства, трансформуючи його через глибокі структурні, психологічні й культурні зміни. Вплив війни на суспільство в цілому та на соціальне здоров'я зокрема, його необхідно розглядати з точки зору різних соціологічних підходів, ми розглянули системний, конфліктологічний, інтеракціоністський, феноменологічний та функціоналістський підходи, такий всебічний аналіз дозволяє глибше зрозуміти масштаби впливу війни на соціальне здоров'я. Вони демонструють, як війна руйнує інститути освіти й охорони здоров'я, посилює соціальну нерівність, змінює ідентичності, формує нові символи, а також іноді спричиняє зростання солідарності. Проте жодна позитивна трансформація не здатна компенсувати тяжкі втрати, яких зазнає суспільство унаслідок війни.

РОЗДІЛ 2. СОЦІОЛОГІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ НА СОЦІАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я

2.1. Вторинний аналіз емпіричних соціологічних досліджень щодо впливу війни на соціальне здоров'я

В умовах війни українське суспільство зіткнулося з глибокими соціальними потрясіннями, що погіршують якість життя громадян. Важливим аспектом є соціальне здоров'я, яке визначається не лише фізичним та психологічним станом, але й соціальною адаптацією, довірою, безпекою, згуртованістю та наявністю підтримки. Для розуміння змін у соціальному здоров'ї, спричинених війною, необхідний аналіз емпіричних даних. Цей розділ присвячено вторинному аналізу соціологічних досліджень. Мета - систематизувати та критично оцінити наявні дані, щоб виявити ключові тенденції, ризики та виклики для соціального здоров'я населення України в умовах війни. Це дозволить сформулювати комплексне розуміння проблеми та зробити обґрунтовані висновки в рамках кваліфікаційної роботи.

Через обмежені ресурси, а також велику кількість доступних досліджень ми вирішили зосередитися на вторинному аналізі. Практична частина роботи полягала у вивченні, систематизації та критичному осмисленні існуючих наукових джерел, статистичних даних, звітів та інших публікацій, пов'язаних з темою. Такий підхід дозволив узагальнити наявні знання, виявити основні тенденції, суперечності та прогалини у досліджуваній проблемі. Враховуючи поставлені завдання, вторинне аналіз виявився найбільш доцільним та ефективним методом для досягнення цілей дослідження. Та щоб більше розуміти сутність вторинного аналізу ми звернемось до Великої Української Енциклопедії. Аналіз вторинне — повторний аналіз результатів проведених соціологічних досліджень, що має мету, відмінну від першочергової. Здійснюючи аналіз повторний, дослідник використовує доступні емпіричні дані, зібрані іншими дослідниками [26].

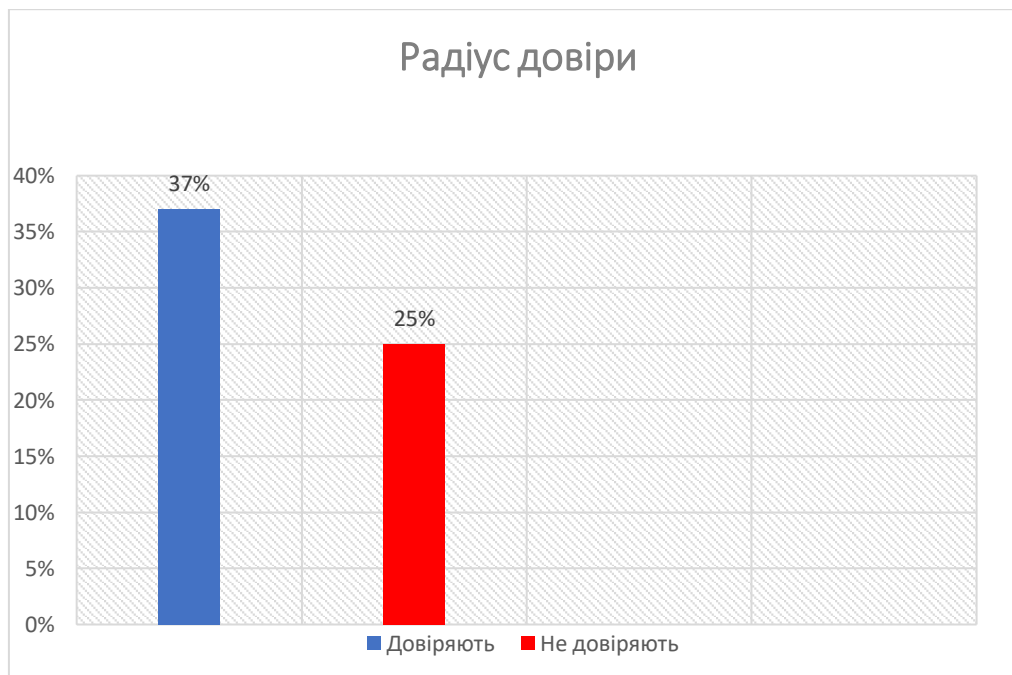
Для вторинного аналізу ми взяли декілька досліджень провідних соціологічних інституцій [таблиця 2.2], які підходять за темою кваліфікаційної роботи та підтверджують теоретичну частину нашої роботи. Дослідження, щодо соціального здоров'я містян Кривого Рогу, знаходяться на етапах розробки та мають характер з акцентом на майбутнє, судячи за загальною статистикою, щодо соціального здоров'я усього українського суспільства ми ототожнили дані отримані з різних досліджень.

Для дослідження соціального здоров'я ми виділили такі індикатори:

- Культурні та ціннісні чинники;
- Чинники, що зумовлені війною та соціально-психологічні чинники.

Культурні та ціннісні чинники:

За даними опитування «USAID. Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні», українці в цілому демонструють позитивний радіус довіри. Тих хто обирає довіряти, більше 37 % , а хто не хоче довіряти людям становить 25 % (Діаграма 2.1.1.).

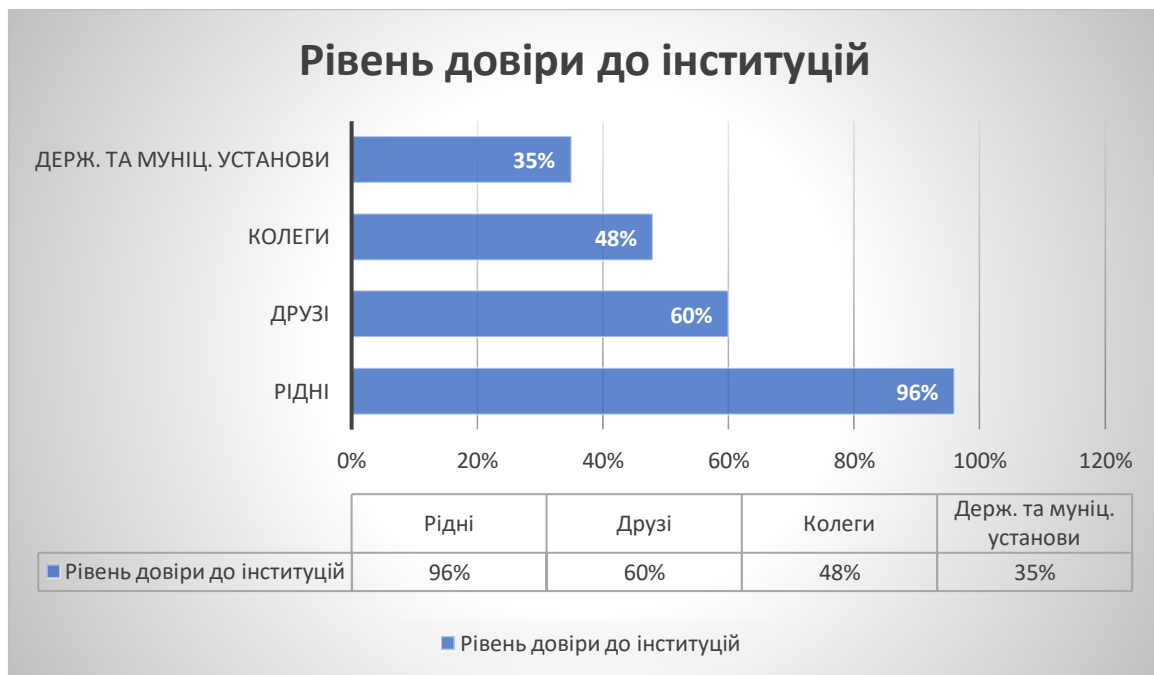

Діаграма 2.1.1. Рівень довіри серед українців. Власноруч створена діаграма за даними дослідження «USAID. Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні» [22]

Що свідчить не тільки про гарні соціальні зв'язки на сьогодні, а й про те, що люди мають віру в чесність, відкритість, правдивість, неупередженість та інші чесноти як щодо груп, інституцій, інших соціальних груп так і що до людей. Яскраво виражену відмінність ми побачили у питанні довіри у вікових категоріях, а саме той факт, що довіра з віком до людей зростає. Якщо порівнювати, то люди з віком 66+ довіряють найбільше, а респонденти віком від 18 до 29 – найменше.

На нашу думку це обумовлено тим, що молодше покоління більш схильне до критичного мислення, кращого розуміння ситуації та більшого доступу до інформації, а також психологічна складова сучасного покоління має додатковий «захисний шар», щодо довіри, адже її не так важко отримати в наш час з урахуванням великої кількості чинників сьогодні.

Сприводу кому саме довіряють українці більше, результати дослідження показують наступне: висока довіра сформована до рідних, а саме 96%, друзі та колеги – 60% та 48%, водночас державним та муніципальним установам швидше не довіряють – 34-35%, ніж довіряють 32%, респондент мав обрати до 3 відповідей. (Діаграма 2.1.2.).

Діаграма 2.1.2. Рівень довіри до інституцій. Власноруч створена діаграма за результатами дослідження «USAID. Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні» [22]

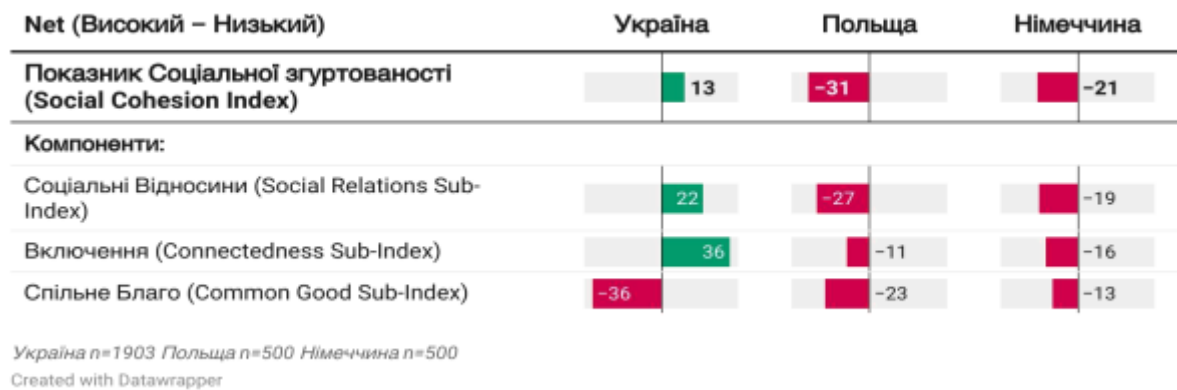
Як не дивно політичним партіям українці не довіряють аж на 51% , довіряють – 26% (Діаграма 2.1.3.).

Діаграма 2.1.3. Рівень довіри до політичних партій. Власноруч створена діаграма за результатами дослідження «USAID. Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні» [23]

На нашу думку, це обумовлено недотриманими обіцянками політичних партій, що прийшли до влади, також в нашій країні спостерігається історично складений факт недовіри з боку населення до політичних партій країни.

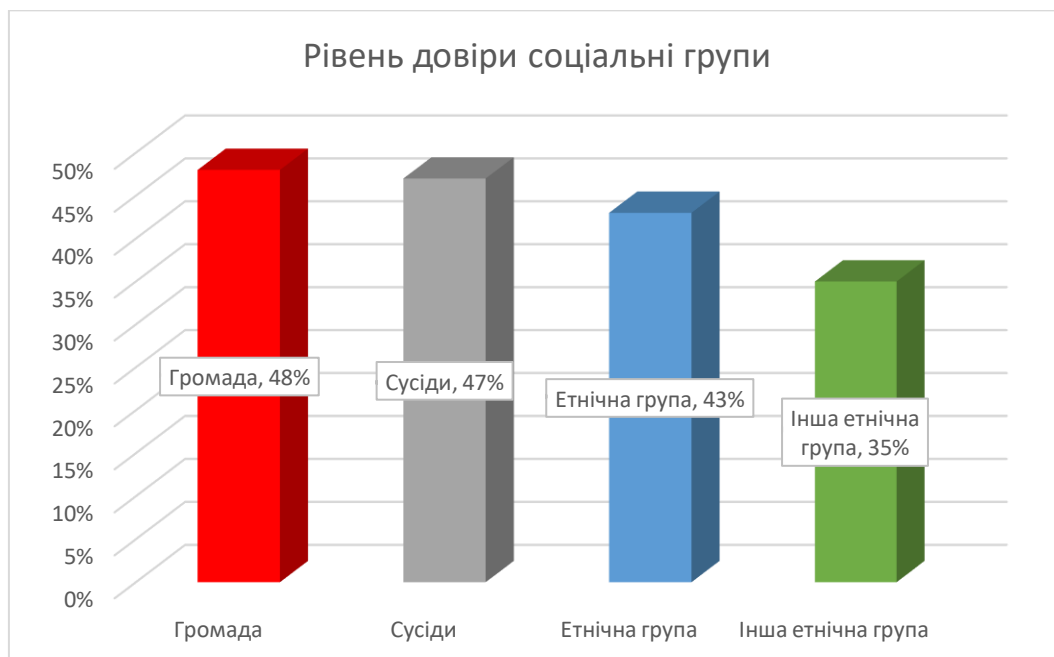
У дослідженні від команди «USAID. Соціальна згуртованість в Україні» на загальнонаціональному рівні показник співпраці у громаді у 2023 р. склав 5,5 за 10-бальною шкалою, де 0 означає, що ніхто не покладається на свою громаду і не вирішує спільні проблеми колективно, а 10 означає, що так роблять усі та всюди. Показник 5,5 – середній, тобто є простір для удосконалення. У порівнянні з Польщею та Німеччиною, українське суспільство значно згуртоване, особливо завдяки високому рівню включення та соціальних відносин (Діаграма 2.1.4).

Діаграма 2.1.4. Показник соціальної згуртованості. Діаграма з дослідження «USAID. Соціальна згуртованість в Україні» [16]

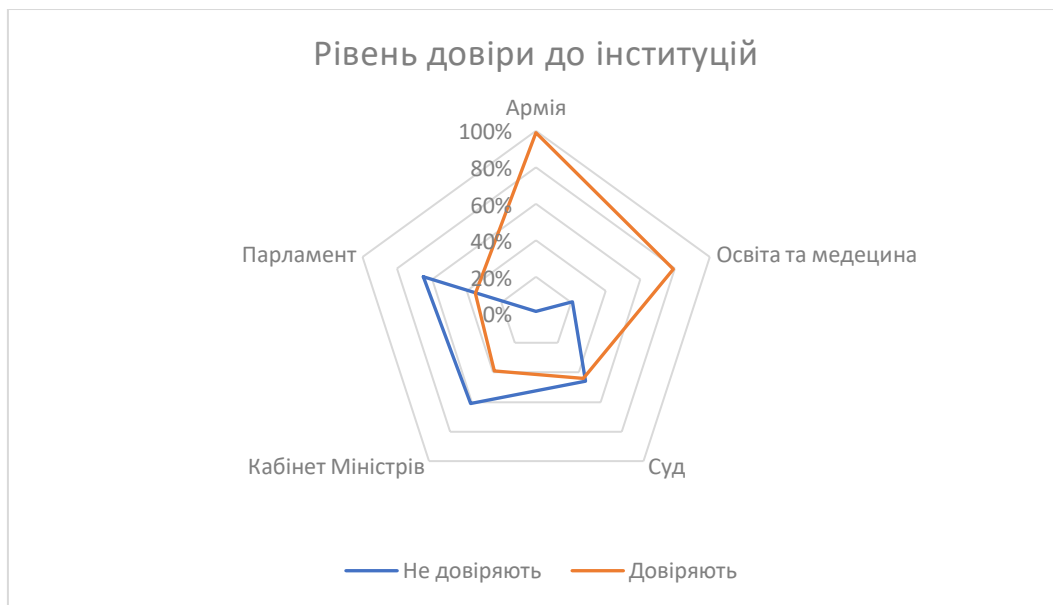
І це узгоджується з тезою про те, що суспільства є більш згуртованими у критичних умовах.

А ось щодо довіри, то показник довіри до людей зі свого населеного пункту (громади) майже не відрізняється від рівня довіри до сусідів - 48% і 47% відповідно повністю або переважно довіряють. Близький до них показник довіри (43%) фіксується і для людей із власної етнічної групи. А представникам інших етнічних груп довіряють менше 35% відповідно (Діаграма 2.1.5.).

Діаграма 2.1.5. рівень довіри до соціальних груп. Власноруч створена діаграма за результатами дослідження «USAID. Соціальна згуртованість в Україні» [16]

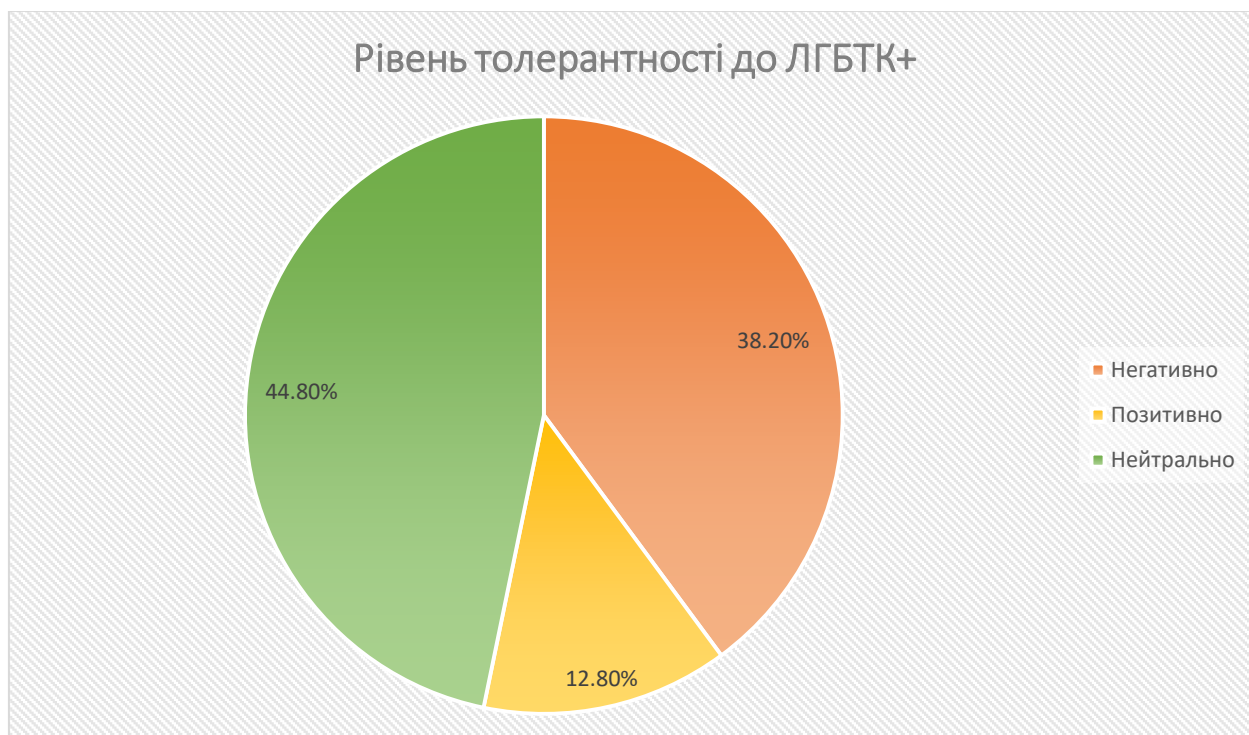
Також у питанні довіри до інституцій українська армія лідирує за рівнем довіри серед населення – їй майже повністю довіряють (лише 1% висловлюють повну недовіру). Освіта та медицина також мають значну підтримку (хоча й менше 80%), але ця довіра, як і довіра до поліції та інших правоохоронних органів. Найменшу довіру українці висловлюють судам (44%), Кабінету Міністрів (39%) та Парламенту (35%). Приблизно третина опитаних зовсім не довіряє цим інституціям (Діаграма 2.1.6.).

Діаграма 2.1.6. Рівень довіри до інституцій. «USAID. Соціальна згуртованість в Україні» [16]

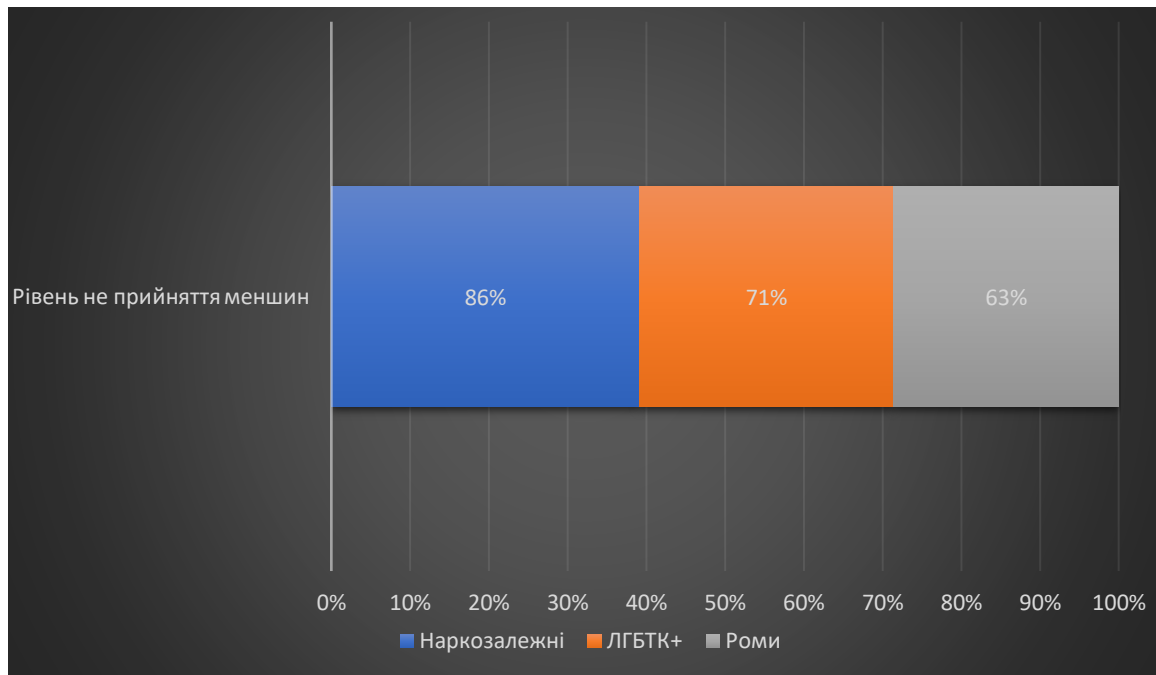
Питання толерантності також гостро стоїть в нашому суспільстві, як це було згадано вище в нашій кваліфікаційній роботі, отож на питання про толерантність до інакшості (терпимість до людей, які мають інші погляди та спосіб життя) демонструють 67%, до слова, останні 6 років тенденції потрохи змінюються. Так у соціологічному дослідженні від центру «Наш світ» були опубліковані наступні результати: в українському суспільстві за шість останніх років у півтора рази скоротилася кількість тих, хто взагалі негативно ставиться до ЛГБТ (з 60,4% до 38,2%), вчетверо зросла кількість тих, хто ставиться до ЛГБТ позитивно (з 3,3% до 12,8%), і у півтора рази — тих, хто ставиться до них байдуже (з 30,7% до 44,8%). Знову ж таки найбільш толерантно

становиться до представників ЛГБТ молодь, віком від 18-29 років: 24% позитивно, 58,8% байдуже і лише 16,9% негативно (Діаграма 2.1.7.).

Діаграма 2.1.7. Рівень толерантності до ЛГБТК+. Власноруч створена діаграма за даними дослідження КМІС. Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні [12]

У дослідженні від USAID «Соціальна згуртованість в Україні», команда виявила, що Україні властивий середній рівень Соціальної толерантності, а саме індекс 5,7 з 10. В українському суспільстві спостерігається вибіркова толерантність. Найбільш прийнятними є іммігранти, євреї, люди з іншим кольором шкіри та мусульмани, тоді як до ромів, ЛГБТКІ+ спільноти та наркозалежних ставлення значно гірші. Згідно з національним опитуванням, значна частина населення висловлює небажання мати особисті контакти або проживати в одній громаді з наркозалежними (86%), представниками ЛГБТКІ+ (71%) та ромами (63%). В ситуації з представниками ЛГБТКІ+ ми виявили також закономірність, що люди старшого віку виявляють до ЛГБТКІ+ меншу толерантність (Діаграма 2.1.8).

Діаграма 2.1.8. Рівень не прийняття меншин. Діаграма власноруч створена з результатів дослідження USAID «Соціальна згуртованість в Україні» [16]

Якщо ми беремо до уваги толерантність слід зауважити, що ветерани також є певною меншиною, отож за даними дослідження «Рейтинг. Уявлення про патріотизм та майбутнє України», ми виявили, що на високому рівні ($\geq 80\%$) декларується прийняття людей з інвалідністю та ветеранів (підтримують їх інклюзію в громадську життя, вірять, що їх досвід є цінним у контексті різноманітності суспільства), що є гарним показником і дає надію на легку інтеграцію військових ветеранів в суспільство після війни.

Питання національної ідентичності, єдності стало ключовим чинником, що сприяло згуртуванню суспільства на початку повномасштабного вторгнення. Зокрема, відбулися зміни в національній самоідентифікації: абсолютна більшість українців ідентифікує себе як громадян України (порівняно з 2021 роком показник зріс з 76 до 94%). На сьогодні питання впливу етнічного походження приналежності до української ідентичності є розбіжності: 72% вважають українцями всіх, хто проживає в Україні, незалежно від етнічного походження, проте 25% вважають українцями тільки українців за етнічним походженням [6]. На нашу думку цифри будуть зростати

з часом у зв'язку з суспільним відношенням до національностей по типу як росіяни та білоруси, через повномасштабну агресію.

Великим каталізатором на сприйняття ідеологічних питань вплинула повномасштабна агресія Росії проти України це відображається на питанні пов'язаному зі «спільною» радянською історією. Прикладом є показник ностальгії за розпадом СРСР, який в Україні стрімко знижується. Відбулась дуже сильна зміна ставлення до Дня Перемоги 9 травня. Якщо в 2022 року це свято для дорослого населення сприймалось як таке, що має значимий символізм, а саме – 80%, то у 2022 році воно перейшло до пережитків минулого – 36%, а буденність – 23%. Ми пояснюємо це тим, що кількість населення, яке виросло на засадах СРСР стрімко зменшується або ж переглядає своє відношення до цього. Також у дослідженні «Рейтинг» було досліджено, що саме українці вважають ознаками патріотизму, при умові того, що давалось на вибір обрати 3 відповіді. Отож, патріотизмом вважають – донати та волонтерство, а також розмовляти українською близько 50%, натомість служити у лавах ЗСУ – 33 % [6].

Яскраво відображається кардинальна зміна і відношення до мовної ситуації та національної ідентичності, адже у порівнянні досліджень від «Центру Разумкова» в 2006 році тільки 52% вважали, що українська мова є для них рідною, а ось в 2024 таких вже 78%. Кількість тих хто говорить українською мовою вдома також зросла з 46% до 70,5% [13]. Така ж позитивна статистика проглядається у дослідженні від «Рейтинг», де 63% респондентів спілкується вдома українською, отож як російською 7% [6].

Команда «USAID» виявила, що більшість респондентів (69% серед усіх опитаних) ідентифікують себе громадянином України першочергово до інших статусів, отож рівень ідентичності на високому рівні, що проглядається в обраних нами дослідженнями [22].

- Фактори, що зумовлені війною та соціально-психологічні чинники

У дослідженні від Usaid, 67% підтвердили, що мали досвід, пов'язаний із воєнною ситуацією: 20% зазначили лише досвід повітряних атак, а інші вказали більш критичні пункти, включно досвід проживання на окупованих територіях, пошкодження або руйнування житла, мають родичів, що

знаходяться у лавах захисників (27%) і т.п. 33% не вказали жодного прямого впливу війни на їх життя (найбільше 67% в Тилових регіонах). Найбільш травматичний досвід, пов'язаний із війною, зафіксовано серед мешканців звільнених територій. Наприклад, якщо в середньому по країні 17% опитаних жили в окупації (наразі вже деокуповані), то в деокупованих областях цей показник сягає 84%. Ще більш тяжкі переживання, такі як переслідування, депортація чи викрадення дітей, зазначили 8% респондентів загалом, але серед мешканців деокупованих областей цей відсоток зростає до 36% [16].

У прифронтових та деокупованих регіонах значна частина населення зазнала втрат або руйнування житла (21% та 36% відповідно), тоді як у середньому по країні цей показник становить 14%. Також саме в цих регіонах найбільше людей (32% і 48% відповідно) мають родичів, які є захисниками України (загальний показник по країні – 27%) [16].

У Тилових регіонах також велика кількість людей, пов'язаних з військовими діями. При цьому саме тут зафіксовано найбільшу частку респондентів, чиї близькі або вони самі були поранені внаслідок бойових дій (28%) [6].

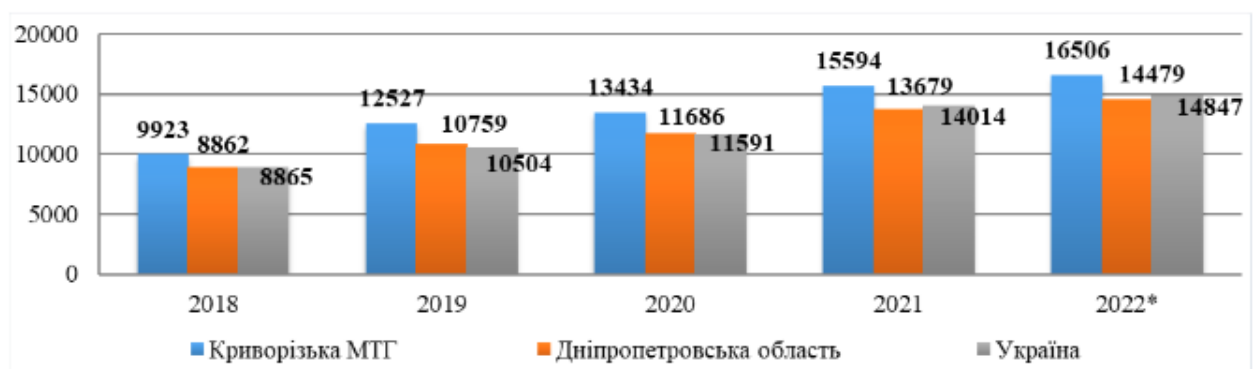
З початку 2022 року внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України у Криворізькій МТГ було зруйновано (пошкоджено) понад 1100 об'єктів різного типу, серед яких заклади освіти, охорони здоров'я, спорту, культури, готелі та інші (Додатки. Таблиця 2).

У 2024 році Кривий Ріг зазнало значного збільшення ракетних та дронівих атак з боку ворога. Лише минулого року по місту було нанесено 26 балістичних ударів, а загальна кількість атак перевищила 180. Внаслідок цих обстрілів у 2023 році було пошкоджено або зруйновано 1442 будинки мешканців Кривого Рогу, а з початку повномасштабної війни ця цифра сягнула майже 3 тисяч [2].

Стосовно соціально-економічного чиннику в Кривому Розі, розглянемо наступну статистику:

Кількість ВПО, які фактично проживають у Кривому розі станом на 01.01.2025 з урахуванням ВПО з 2014 року складає 63671 осіб, що знову ж таки свідчить про масштаби впливу війни на звичайне життя людей [28]. В цій

ситуації в нас переплітаються два чинника, а саме – соц.-економічний та чинник, зумовлений війною. З 2022 року міграційні процеси на місцевому ринку праці змінили структуру зареєстрованих безробітних, у т ч. за рівнем освіти. Наразі збільшилась питома вага осіб з загальною середньою та професійно-технічною освітою. Щодо доходів, то статистика, безумовно, вказує на гарний стан - середня заробітна плата в Україні упродовж періоду 2018-2024 роки зросла на 125%. Починаючи з 2022 року, середня заробітна плата українців зросла на 39%, що є високим показником, зважаючи на воєнний стан [28] (Діаграма 2.2.9.)

Діаграма 2.2.9. Показник середньої зарплатні. Діаграма взята з документу «Формування Стратегії розвитку Криворізької міської територіальної громади на період до 2030 року» [28].

Також більше того, значне переміщення людей не підірвало соціальну згуртованість в Україні. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) повсюдно приймаються, і різниця у показниках Відсутності відчуття соціальної загрози від ВПО між самими ВПО та людьми, які залишилися в місцях свого постійного проживання, зовсім невелика (7,6 і 6,9 відповідно). Водночас, ВПО більш схильні приймати інших переміщених осіб як своїх близьких друзів, ніж особи, які не виїжджали (показники Соціальної близькості до ВПО становлять відповідно 7,0 і 5,7) [17].

Загалом у Криворізькій МТГ зареєстровано 1115 об'єднань громадян, з них 580 місцевих об'єднань 535 осередки міжнародних та всеукраїнських

організацій (станом на 01.01.2022), що свідчить про високу соціальну активність громадян [28].

Через руйнівні ракетні удари, що призвели до пошкодження майна та загибелі людей, 3825 родин звернулися за матеріальною допомогою протягом 2024 року [2].

2.2 Рекомендації щодо покращення соціального здоров'я містян

Війна несе тільки розпач, руйнування під час якої соціальне здоров'я містян знаходиться під великим ризиком. Ми розробили певні рекомендації, задля покращення соціального здоров'я містян.

Вперш за все, збільшити регулярність досліджень, різних типів - кількісних, якісних. Тобто це звичайні опитування, соціометрії, контент-аналіз, фокус групи, спостереження, глибинні інтерв'ю. Тільки так можливо виокремити проблеми, розуміти актуальність проблем та знаходити підхід до їх вирішення.

Криворізька громада зіткнулася з серйозними проблемами внаслідок ракетних атак, які пошкодили ключові об'єкти інфраструктури: виробничі підприємства, транспорт, енергетику та соціальну сферу. Зношеність інфраструктури вимагає значних фінансових вкладень для її відновлення та модернізації, що ускладнює розвиток громади. Для забезпечення безпеки населення необхідно покращити систему цивільної захисту, зокрема збільшити кількість обладнаних укриттів. Вирішення цих проблем потребує залучення додаткового фінансування, включаючи гранти від міжнародних донорів та інвестиції з національних джерел. Ефективна стратегія залучення волонтерів передбачає використання рекламних кампаній та розробку системи мотивації. Ключовим є стимулювання активності та створення відчуття єдності через спільні завдання.

Відтік значної кількості людей, особливо кваліфікованих фахівців та молоді, призвів до змін у демографічній структурі та спричинив дефіцит

висококваліфікованих кадрів. Професійно-технічна освіта часто не відповідає актуальним вимогам ринку праці, а співпраця між місцевим бізнесом та освітніми установами, особливо у розвитку дуальної освіти, є недостатньою. Постійна підтримка урядом бізнесу та населення, що потерпіли від війни, в поєднанні з фінансовою допомогою від міжнародних партнерів, допоможе пом'якшити негативні наслідки цих проблем. Протягом економічних реформ в Україні будуть зосереджені на впровадженні комплексних горизонтальних та секторальних змін, виконанні програми з МВФ та інших реформ, необхідних для інтеграції до Європейського Союзу. За рахунок цього, має покращитись соціально-економічне становище соціального здоров'я містян.

Забезпечити громадську участь та залучення мешканців до формування політики та прийняття рішень як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях відіграє ключову роль у покращенні соціального благополуччя міст. Коли люди мають можливість впливати на рішення, які їх стосуються, зростає їхня довіра до влади. Це, у свою чергу, є важливим показником соціального здоров'я, оскільки довіра до державних інституцій створює відчуття стабільності, безпеки та спільної відповідальності за майбутнє. Більше того, активна діяльність громадян у житті міста сприяє зміцненню соціальних зв'язків. Спільна робота над вирішенням проблем об'єднує людей навколо спільних цінностей та цілей, зменшуючи конфлікти та сприяючи взаємодопомозі та солідарності. Це також підвищує самооцінку та відчуття впливу на навколишній світ, що позитивно впливає на психологічний стан, зменшує апатію, соціальну ізоляцію та тривожність. Залучення громади дозволяє точніше визначити потреби населення, що, в свою чергу, покращує якість державних послуг, інфраструктури та місцевих рішень, підвищуючи рівень задоволеності життям у місті. Особливо важливо залучати до цього процесу вразливі групи населення, такі як люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, пенсіонери та молодь, щоб зменшити соціальну нерівність та створити більш справедливую систему розподілу ресурсів.

Ну і звісно обов'язково треба працювати над психологічним станом містян.

Зміцнення ментального здоров'я містян є ключем до покращення соціального благополуччя. Психологічний стан людини безпосередньо впливає на її соціальну активність, згуртованість суспільства та загальний рівень життя. Хронічний стрес, тривога, депресія та відчуження руйнують здатність людей ефективно взаємодіяти, знижують їх продуктивність та провокують конфлікти. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу. Насамперед, необхідно забезпечити широкий доступ до психологічної допомоги, створивши консультаційні центри та гарячі лінії підтримки. Особливу увагу слід приділити соціально уразливим групам, надаючи їм безкоштовну психотерапевтичну допомогу. Важливим елементом є психологічна просвіта, яка включає інформаційні кампанії, навчання навичкам саморегулювання, профілактики стресу, ефективної комунікації та вирішення конфліктів. Впровадження уроків психогігієни у школах та університетах допоможе формувати психологічно здорову особистість з юного віку.

Особлива увага має бути приділена підтримці вразливих груп населення. Для переселенців, ветеранів, жертв насильства та молоді з ризиком девіантної поведінки необхідно розробити спеціальні програми адаптації, реабілітації та соціальної підтримки, які враховують їх індивідуальні потреби. Для успішної реалізації цих ініціатив потрібні кваліфіковані фахівці: психологи, психотерапевти та соціальні працівники. Важливо також залучати волонтерів та менторів, які зможуть надавати первинну емоційну підтримку на рівні громади.

Впровадження цих заходів сприятиме зниженню рівня тривожності та депресії, підвищенню почуття безпеки та довіри, а також заохоченню до активної участі в житті суспільства. Це, у свою чергу, призведе до формування соціально здорового, згуртованого та стійкого суспільства.

Висновки до другого розділу

Дослідження, проведене на основі вторинного аналізу соціологічних опитувань, дозволило оцінити стан соціального здоров'я українського суспільства в умовах війни. Аналіз виявив позитивні тенденції, такі як високий рівень соціальної згуртованості, зростання довіри до найближчого оточення, Збройних Сил України та національної ідентичності. Проте, зберігаються певні виклики, зокрема вибірковість у прийнятті різних соціальних груп та низький рівень довіри до державних органів. Війна, окрім консолідації суспільства, стала причиною значних психологічних травм, особливо для мешканців прифронтових та звільнених територій, що пережили втрату житла та окупацію. Незважаючи на ці труднощі, в дослідженні виявлено здатність українського суспільства до адаптації, взаємодопомоги та підтримки, що є ключовим фактором для відновлення соціального здоров'я.

З метою покращення ситуації були сформульовані практичні рекомендації. Зокрема, запропоновано активізувати соціологічні дослідження (кількісні, якісні), модернізувати систему укриттів та життєзабезпечення, впроваджувати програми підтримки ментального здоров'я, розвивати волонтерський рух, удосконалити професійно-технічну освіту через тіснішу співпрацю з місцевим бізнесом, а також розширити залучення громадян до розвитку міста. Особлива увага має бути зосереджена на підтримці вразливих груп населення – внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю, молоді, ветеранів війни.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що відновлення соціального здоров'я громади є багатовекторним процесом, який потребує координації зусиль органів державної влади, громадського сектору, міжнародних партнерів та самих мешканців. Комплексна реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню згуртованого, стійкого та соціально відповідального суспільства в умовах повоєнного відновлення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі виконано важливе наукове завдання – здійснено теоретико-методологічне обґрунтування поняття «соціальне здоров'я» з соціологічної точки зору; з'ясовано особливості та чинники, що впливають на «соціальне здоров'я» під час війни; виділено та проаналізовано важливі індикатори соціального здоров'я в умовах російсько-української війни.

На основі результатів проведеного дослідження та виконання поставлених завдань, можна зробити наступні висновки.

1. Соціальне здоров'я – це комплексна характеристика, що відображає здатність людини успішно функціонувати в суспільстві. Воно включає в себе: рівень соціалізації, тобто наскільки людина засвоїла соціальні норми та правила, її соціальні зв'язки з іншими людьми та різними соціальними інститутами; соціальний статус людини та її прагнення до самовдосконалення в рамках існуючого законодавства та моральних принципів; економічні фактори, такі як рівень доходів і витрат, також суттєво впливають на соціальне здоров'я.

2. З'ясовано, що структура соціального здоров'я охоплює низку аспектів, а саме: соціальні зв'язки, соціальні ролі, соціально-комунікативні навички, адаптацію до соціального середовища, соціальні цінності та норми.

3. Проаналізовано чинники, що впливають на соціальне здоров'я: соціально-економічні, соціально-психологічні, культурні та ціннісні, інституційні та політичні. Визначено, особливо значущими в часи військового стану культурні та ціннісні чинники, необхідні для консолідації суспільства, до яких входять – довіра до соціальних інститутів, рівень толерантності та поваги до різних груп та суспільні норми й установки щодо здоров'я та благополуччя. Успішна співпраця у громаді значною мірою визначається соціально-культурними факторами, зокрема нормами взаємної підтримки та загальною довірою між людьми.

4. У процесі дослідження було проаналізовано різні точки зору і наукові підходи, щодо вивчення впливу воєнних конфліктів на соціальне здоров'я, а саме: системний, конфліктологічний, інтеракціоністський, феноменологічний та функціоналістський підходи, такий всебічний аналіз дозволив глибше зрозуміти масштаби впливу війни на соціальне здоров'я. Вони демонструють, як війна руйнує інституції суспільства, посилює соціальну нерівність, змінює ідентичності, формує нові символи, а також приводить до зростання солідарності.

5. Було здійснено вторинний аналіз емпіричних соціологічних досліджень щодо впливу війни на соціальне здоров'я. Було досліджено такі індикатори: радіус довіри, рівень довіри до інституцій, рівень довіри до політичних партій, показники соціальної згуртованості, рівень довіри до соціальних груп, рівень толерантності до ЛГБТК+, рівень не прийняття меншин, ставлення до Дня Перемоги 9 травня, ознаки патріотизму на думку громадян України, мовна ситуація, ідентичність, воєнні впливи безпосередньо на особу, ставлення до внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Ми побачили високий рівень соціальної згуртованості, довіру до сім'ї, колег, Збройним Силам України, людей власної національності, підвищення рівня довіри до ЛГБТК+, та низький рівень довіри до політичних партій, судів, наркоманів, людей інших національностей, особливо ромів.

6. Було досліджено вплив російської воєнної агресії на Криворізьку територіальну громаду, шляхом аналізу документів: проаналізовані показник середньої зарплатні, кількість громадських об'єднань, кількість зруйнованих (пошкоджених) об'єктів соціальної інфраструктури внаслідок військового вторгнення РФ на території м. Кривий Ріг. В результаті проведеного дослідження соціального здоров'я містян в умовах війни можна зробити кілька важливих висновків. Тривале повномасштабне вторгнення Росії в Україну та більше десяти років гібридної війни суттєво погіршило соціальне здоров'я населення. Погіршення екологічної ситуації, руйнування міста та інфраструктури, а також постійне психологічне напруження через небезпеку

та стрес мають глибокий вплив на психічне та фізичне здоров'я громадян. Війна також спричиняє економічні труднощі, зокрема підвищення цін на базові товари та зниження рівня життя, що ускладнює доступ до медичних послуг та погіршує якість життя, викликаючи додаткові соціальні проблеми, такі як безробіття та загальну нестабільність.

7. Засновуючись на результатах дослідження у роботі пропонуємо посилити систему профілактичних та освітніх заходів щодо покращення соціальної згуртованості особливо орієнтованої на формування толерантності до людей які знаходяться в важких життєвих ситуаціях, в освітніх закладах і серед населення; необхідно подання об'єктивної інформації у медіапросторі; що до стану українського суспільства, постійний систематичний соціологічний моніторинг соціального здоров'я населення; формування патріотичного світогляду у всіх верств населення

Таким чином, підсумовуючи все вище означене, можна зробити висновок, що мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконані,

Насамкінець, зазначимо, що дослідження соціального здоров'я в умовах війни є важливим етапом для розуміння масштабів соціальних та психологічних проблем, що виникають внаслідок конфлікту. Це дає можливість визначити основні проблеми та потреби населення, а також розробити ефективні заходи для підтримки соціальної згуртованості, відновлення інфраструктури та психічного здоров'я громадян. Практичне значення цього дослідження полягає в тому, що результати можуть бути використані для розробки соціальних програм по роботі з населенням, в освітньому процесі, зокрема в суспільствознавчих дисциплінах та в галузі соціальної роботи.

Отже, проведене дослідження доводить, що війна має багатогранний та руйнівний вплив на соціальне здоров'я населення, і для відновлення соціальної стабільності та психічного благополуччя громадян необхідно вживати комплексних заходів як під час війни, так і у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросюк Г. М., Штик О. І. Соціальне здоров'я українського суспільства / Г. М. Андросюк, О. І. Штик // Соціологічні студії. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. - № 1 (4). - С. 69-76. URL : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/9608/1/socst_2014_1_11.pdf (дата звернення 5.05.2025)
2. Вілкул Ю. Г. Звіт секретаря міської ради – виконуючого обов'язки міського голови про роботу за 2024 рік. Криворізька міська рада. URL: kr.gov.ua (дата звернення: 05.05.2025)
3. Ворохаєв О. А. Соціальне здоров'я особистості як проблема збереження здоров'я Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2020. Том 162 № 6. С. 18-22. URL : <https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/72/74> (дата звернення 5.05.2025)
4. Головатий М. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятійн. словник / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. – К. : МАУП, 2005. – 560 с.
5. Дослідження "Наш світ", травень 2022. Всеукраїнська громадська організація "Гей-альянс Україна" URL: https://gay.org.ua/publications/AReport_NashSvit_May2022.pdf (дата звернення 10.05.2025)
6. Дослідження соціальної згуртованості – фокус на українські громади в контексті війни. компанія Іпсос для Міжнародного фонду "Відродження URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2024/09/irf-social-cohesion-report-ukr_compressed.pdf (дата звернення 5.05.2025)
7. Ідентичність громадян України: тенденції змін (червень 2024 року). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/identychnist-gromadian-ukrainy-tendentsii-zmin-cherven-2024r> (дата звернення: 06.05.2025)

8. Ішмуратов А. Феноменологічна соціологія. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. С. 666. ISBN 966-531-128-X.

9. “Командир вважає мене 'хворим': ЛГБТ-військовий звернувся до Міноборони через некоректний діагноз ВЛК.” Ярослава Денькович, ТСН. URL:<https://tsn.ua/ato/komandir-vvazhaye-mene-hvorim-lgbt-viyskoviy-zvernuvsya-do-minoboroni-cherez-nekorektniy-diagnoz-vlk-foto-2450794.html>

(дата звернення 05.05.2025)

10. Кузь О. М., Гетало Т. Е. Соціальність як вона є і як вона здається
Статті (МБПФ) ХНЕУ ім. С.Кузнеця URL:
<https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/12787> (дата звернення 05.05.2025)

11. Літвінова Т. В. Сутність дефініції “соціальне здоров’я” Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Бердянськ, 2017. Випуск 1. С. 33-37. URL : <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/4.pdf> (дата звернення 5.05.2025)

12. Макеєв С.О. Соціологія: навчальний посібник. Київ : Українська енциклопедія, 1999. 344 с.

13. Освіта під прицілом: як війна впливає на освіту. Освітній дім прав людини в Чернігові. URL: <https://ehrh.org/osvita-pid-pryczilom-yak-vijna-vplyvaye-na-osvitu/> (дата звернення 05.05.2025)

14. Подольська Є.А., Подольська Т.В. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей. Київ : Інкос, 2009. 352 с.

15. Проблеми та перспективи розвитку економіки України в умовах глобальних викликів. Науковий вісник: Економіка та державне управління, №9, 2014. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2014/5.pdf (дата звернення 05.05.2025)

16. Програма розвитку ООН в Україні Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними індексів reSCORE 2023 та SCORE 2021 (Частина II) URL:

https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/Social-Cohesion-in-Ukraine_part_II_ukr.pdf (дата звернення 5.05.2025)

17. Програма розвитку ООН в Україні Соціальна згуртованість в Україні: тенденції за даними індексів reSCORE 2023 та SCORE 2021 (Частина I) URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/sotsialna-zhurtovanist-v-ukrayini-tendentsiyi-za-danymy-indeksiv-rescore-2023-ta-score-2021-chastyna-i> (дата звернення 5.05.2025)

18. Ремарк Еріх Марія На Західному фронті без змін. Повернення. Три товариші. Переклад з німецької: Сняданко Н., Гловацька К., Дятленко М. та Плют А. Харків: КСД, 2014, 912 с. ISBN 978-966-14-7194-7

19. Робота для ветерана є! Проєкт про працевлаштування ветеранів АТО/ООС – Дослідження переваг, перешкод та пересторог працевлаштування ветеранів АТО/ООС <https://veterans.happymonday.ua/> (дата звернення 5.05.2025)

20. Скільки лікарень та поліклінік зруйнувала РФ за 2024 рік: дані МОЗ. УП.Життя.URL:<https://life.pravda.com.ua/health/skilki-likaren-ta-poliklinik-zruynuvala-rf-za-2024-rik-dani-moz-305594/> (дата звернення 05.05.2025)

21.Словник української мови. URL: <http://slovopedia.org.ua/93/53409/989169.html> (дата звернення 01.05.2025)

22.Соціологічна група «Рейтинг» Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні URL https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/report_ua_fin.pdf (дата звернення 5.05.2025)

23. Соціологічна група «Рейтинг» Соціологічне дослідження до Дня Незалежності уявлення про патріотизм та майбутнє України URL:https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rating_independence_august_2023.pdf (дата звернення 5.05.2025)

24. Соціологія /За ред.. В. Г. Городяненка – К.: академія, 2006, 2.3., с. 161-166

25. Танчин І.З. Соціологія : Навч. посіб. Львів : Укр. акад. друкарства, 2005. 360 с.

26. Туленков М. В., Волович В. І. Аналіз вторинний. Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Аналіз вторинний> (дата звернення: 5.05.2025).

27. Туленков М. В., Лобанова А. С., Яремчук С. С. Системний аналіз у соціології: підручник. Туленков М. В., Лобанова А. С., Яремчук С. С. За заг. ред. М. В. Туленкова. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6921> (дата звернення 11.05.2025)

28. Формування Стратегії розвитку Криворізької міської територіальної громади на період до 2030 року. Офіційний вебсайт Криворізької міської ради та її виконавчого комітету. URL: https://kr.gov.ua/ua/news/pg/50525248784254_n/ (дата звернення 10.05.2025)

29. Хоуберер, Юлія. 2011. Теорія соціального капіталу: На шляху до методологічної основи [Social Capital Theory: Towards a Methodological Foundation]. VS Verlag für Sozialwissenschaften та Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, Вісбаден. 2011. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-03/Social-Cohesion-in-Ukraine_part_II_ukr.pdf (дата звернення: 5.05.2025).

30.Цитати про війну. Новий Розділ. URL: <https://rozdil.lviv.ua/apophisms/tema/10/> (дата звернення 11.05.2025)

31. Karstadt M. Women and occupational health risks: Report on a WHO meeting. EURO reports and studies 76. World Health Organization, Regional Office for Europe Copenhagen 1982 American Journal of Industrial Medicine. Т. 5, № 5. Р. 341-422. doi:10.1002/ajim.4700050512. ISSN 0271-3586

32. Inouye Karen M. Japanese American wartime experience, Tamotsu Shibutani and methodological innovation, 1942-1978. Journal of the History of the Behavioral Sciences. 2012. 48 (4): 318–338. doi:10.1002/jhbs.21564. ISSN 0022-5061

33. Scliar M. História do conceito de saúde. Physis: Revista de Saúde Coletiva. 2007. T. 17, № 1. с. 29 - 41. doi:10.1590/s0103-73312007000100003. ISSN 0103-7331.

34. Soft skills – визначення та значення. Dictionary.com. URL: <http://www.dictionary.com/browse/soft-skills> (дата звернення 05.05.2025)

ДОДАТКИ

Дослідження	Кількість респондентів	Дата та місце проведення
USAID.Невидимий клей:дослідження соціального капіталу в Україні	2000	З 27 – 30 липня 2023 рік, всі області окрім окупованих територій
Рейтинг. Уявлення про патріотизм та майбутнє України	6050 у т.ч. 750 за кордоном	З 16-20 серпня 2023 року, всі області окрім окупованих
USAID. Соціальна згуртованість в Україні	Використовуються кореляції панельного дослідження, яке містить респондентів, що брали участь в обох опитуваннях SCORE у 2021 і 2023 роках.	
Іпсос. Дослідження соціальної згуртованості	1903	З 22 січня по 15 березня 2024 року, всі області окрім окупованих
КМІС. Сприйняття ЛГБТ людей та їх прав в Україні	2000	З 13 по 18 травня 2022 року, всі області окрім окупованих
Разумков центр. Ідентичність громадян України	1000	З 6 по 12 червня 2024 року, всі області окрім окупованих

Таблиця 1. Список проаналізованих соціологічних досліджень та їх характеристики.

Види об'єктів	2022	2023	2024	Всього
Житлові будинки (багатоповерхівки)	112	410	1080	1602
Житлові будинки (приватні садиби)	77	273	1549	1899
Інше (не військові об'єкти)	2	-	14	16
Заклади дошкільної освіти	8	15	11	34
Заклади загальної середньої освіти	11	28	22	61
Заклади позашкільної	2	5	44	51
Заклади охорони здоров'я	5	8	3	16
Заклади спорту	4	1	5	10

Таблиця 2. Кількість зруйнованих (пошкоджених) об'єктів соціальної інфраструктури внаслідок військового вторгнення РФ на території м. Кривий Ріг.